

**І.Р. Берест,
Р.Я. Берест,
М.С. Пасічник,
С.М. Пасічник,
Г.М. Савчук,
С.М. Стрельбицька**

ЕВОЛЮЦІЯ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО НАПРЯМУ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФСПЛОК ГАЛИЧИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Українська академія друкарства
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна
Ukrainian Academy of Printing
Pid Holoskom str., 19, Lviv, 79020, Ukraine
e-mail: berestigor1@gmail.com

Цитування: *Медичні перспективи*. 2021. Т. 26, № 3. С. 197-204

Cited: *Medicni perspektivi*. 2021;26(3):197-204

Ключові слова: медицина, профспілка, суспільство, лікарі, захист

Ключевые слова: медицина, профсоюз, общество, врачи, защита

Key words: medicine, trade union, society, physicians, protection

Реферат. Еволюція лікувально-оздоровчого напрямку діяльності профсоюзів Галичини ХІХ – початку ХХ в. Берест І.Р., Берест Р.Я., Пасічник М.С., Пасічник С.М., Савчук Г.М., Стрельбицька С.М. На основі принципу історизму, системного аналізу, наукового і об'єктивного підходу в статті проаналізована еволюція і показана діяльність галицьких профсоюзів лікувально-оздоровчого напрямку. Показано сучасне становище і розвиток історіографії проблематики, досліджена історія медичного і профсоюзного руху, доведено, що головним питанням в середі профсоюзів ХІХ – початку ХХ в. стали загальні проблеми для всіх шарів населення. Вказана проблематика дає багатий матеріал для наукової обробки інших ключових проблем комплексної історії Галичини австро-венгерського періоду, в частині: організації системи охорони здоров'я, медичного освіти, системи управління в краї, економічного і соціального розвитку, підйому українського національного руху і тому подібне. В умовах розвитку демократичних інститутів незалежної України аналіз і накопичення історичного досвіду мають не тільки наукове, але і пізнавальне, ідейно-політичне і особливо прикладне, практичне значення. Практично кожна професійна організація намагалася певним чином захистити своїх учасників. В початку 1867 г. лікарі Львова визнали необхідність створення власної професійної організації з метою організації соціального захисту, створення фонду для підтримки хворих, немощних і обідневих колег, також вдов і сиріт по ним. Таким чином, було вирішено заснувати окреме лікарське Товариство. В відповідності з положеннями уставу, метою Товариства галицьких лікарів була спільна робота навколо розвитку медицини, перш за все в напрямку її практичного застосування, з урахуванням взаємозв'язків населення держави в цілому; пропаганда духу єдності і дружеских стосунків між медичними працівниками, щоб спільно стежити за справами в медицині; надання матеріальної допомоги обідневим колегам, сім'ям померлих колег. Подібні завдання перед собою ставили і товариства друкарів, ткачів, нафтопереробного промислу. Їх всіх об'єднувало лікувально-оздоровче напрямку діяльності.

Abstract. Evolution of the health-related activity of the trade unions of Galicia in the early-XIX XX centuries. Berest I.R., Berest R.Ya., Pasichnyk M.S., Pasichnyk S.M., Savchuk H.M., Strelbytska S.M. Based on the principle of historicism, systematic analysis, scientific and objective approach, the article analyzes the evolution and shows the activities of the Galician trade unions in health-related activity. The current state and development of historiography of the issue is shown, the history of the medical and trade union movement is studied, it is proved that common problems for all segments of the population became the main event among the trade unions of the early-XIX XX centuries. These issues provide significant material for the scientific study of other key issues of the complex history of Galicia in the Austro-Hungarian period, in particular: the organization of health care, medical education, governance, economic and social development, the rise of the Ukrainian national movement and the like. In the conditions of building democratic institutions of independent Ukraine, the analysis and accumulation of historical experience have not only scientific, but also cognitive, ideological-political and especially applied, practical significance. Almost any professional organization has tried to protect its members in some way. In early 1867, doctors in Lviv recognized the need to create their own professional association to organize social protection, to create a fund to support sick, infirm and impoverished colleagues, as well as their widows and orphans. Thus, it was decided to

establish a separate Medical Society. In accordance with the provisions of the statute, the purpose of the Society of Galician Physicians was to work together on the development of medicine, primarily in the direction of its practical application, taking into account the relations of the population as a whole; promoting a spirit of cohesion and friendship between health professionals to jointly oversee medical affairs; providing material assistance to impoverished colleagues, families of deceased colleagues. Similar tasks were set by the societies of printers, weavers, and oil refiners. All of them were united by the medical and health-improving activity.

У сучасних умовах, коли дослідники визначають шляхи подальшого розвитку України та медичної науки зокрема, очевидним є зростання наукового інтересу до власної історії, переосмислення історичних фактів, ідеологічних перекручень, прихованих подій та явищ. Нас завжди цікавить: а як все почалося? Що передувало тій чи іншій події? Зрозуміло, що медична наука з'явилася давно, а от організації, які ставали за мету захист працівників медичної сфери – тема нова.

Тому не стала винятком серед тем досліджень діяльність перших протопрофесійних організацій на українських землях, проблеми їхнього медичного забезпечення, вивчення їх культурно-освітніх, лікувально-оздоровчих та інших потреб. Такі товариства стали прототипами сучасних професійних спілок.

Аналіз вітчизняної літератури відносно дослідження історії медицини і її профспілкових організацій показує необхідність нового, з погляду нашого сучасного державотворення, всебічного вивчення, пов'язаного, по-перше, з невеликою кількістю опрацьованих джерел. По-друге, вказана тема є різнобічною та багатоплановою й чимало її аспектів потребують глибшого й ґрунтовнішого перегляду. Вивчення історичного розвитку профспілкового руху приводить до висновку, що основними тенденціями еволюції лікувально-оздоровчого напрямку діяльності професійних спілок Східної Галичини став освітній розвиток і бажання захистити своїх членів.

Наукова новизна дослідження полягає в спробі комплексного висвітлення процесу виникнення, розвитку лікувально-оздоровчого напрямку діяльності професійних спілок ХІХ - початку ХХ ст. на основі узагальнення доступної літератури та джерел. Одержаний результат формує якісно новий науковий і пізнавальний погляд на значення медицини в суспільно-політичному житті галицького суспільства.

В українській науковій літературі відомості про діяльність професійних товариств Галичини в лікувально-оздоровчій сфері відсутні, хоча відомості про дослідження товариств та організацій інших напрямків ми маємо [2, 3, 4, 6, 7, 16]. Тому в дослідженні спираємося на польську історіографію, зокрема праці А. Бобера [17], В. Найдуса [23], Ю. Грека, В. Зімбіцького [21].

Основою нашого дослідження стали такі джерела, як архівні матеріали, статут товариства, датований 1874 р., загальні звіти про створення організацій, документи фінансового характеру (річні звіти) та тогочасна преса.

Основна мета публікації – на основі об'єктивного, комплексного аналізу доступних джерел показати процес змін у системі охорони здоров'я Австро-Угорської імперії від появи кас медичного забезпечення до будівництва курортно-санаторних комплексів у другій половині ХІХ - на початку ХХ ст., а також провести паралелі з розвитком системи сучасної охорони здоров'я.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для вирішення поставлених завдань ми використали ряд методів, зокрема історико-медичний. Завдяки ньому вдалося відтворити події та факти в часовому просторі, що дало змогу відтворити процес розвитку Товариства галицьких лікарів, Товариства галицьких друкарів, католицьких товариств, їх історію з усіма її особливостями. Системний підхід забезпечив дослідження взаємодії медичної профспілки, громадянського суспільства та інших товариств як підсистем загальної соціальної системи. Бібліосемантичний метод дав змогу з'ясувати стан вивчення зазначеної проблеми й шляхи її розв'язання через аналіз статуту, річних звітів та доповідей керівництва товариств. Загалом, методологічною основою роботи є принципи історизму, системності, структурного аналізу, об'єктивності, всебічності та послідовності щодо розгляду вибраної теми.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Профспілковий рух зародився в середовищі друкарів у першій чверті ХХ ст. Варто згадати про факт, який, ми переконані, вказує на соціалізацію світогляду роботодавців. Усім відомо, що на будь-якому виробництві доволі складно уникнути травм і перша допомога потрібна якнайшвидше. Отже, 1 квітня 1819 р. на партері кам'яниці, що у Львові по вулиці Личаківській, 3, почала діяти аптека “Під римським імператором Титом”. Її послугами, маючи пільги, користувалися працівники друкарні [5]. Згодом, на початку ХХ ст. її перейменували на “Аптеку Антонія Ербара”, проте обслуговувала вона за пільговим тарифом лише друкарів [13].

На той час багато робітників стали членами робітничої каси взаємної допомоги, що існувала при державній друкарні Львова [8]. Завдяки основній ідеї голови Яна Сулковського діяльність його каси не тільки передбачала виплати по хворобі, але й забезпечення робітника та його родини медичною допомогою й медикаментами, надання грошової підтримки безробітним друкарям тощо [23].

Першою профспілковою організацією, яка ставила за мету забезпечити лікуванням власних учасників, стало загальноміське Товариство друкарів Львова. На загальних зборах 13 липня 1862 р. було обговорено проект нового статуту, у результаті чого до нього було введено новий пункт. Він стосувався відвідування хворих і скалічених працівників спілки за місцем їх проживання чи лікування. Забезпечення виконання цієї вимоги доручили найвідповідальнішим учасникам товариства – Августу Скерлу (рис. 1) і Кіпріану Гомеському [5].

Рис. 1. Август Скерл – відповідальний від Товаришування друкарів Львова за відвідування хворих

Важливу ухвалу було прийнято на засіданні 28 серпня 1864 р. Вирішено, що безробітний член Товариства, який сплачує внески і протягом

двох місяців захворів, має право на лікування за рахунок Товариства тільки в загальній лікарні, а у випадку смерті згідно з п. 43 Статуту вдова може також розраховувати на матеріальну допомогу [17].

Значною проблемою професійної спілки друкарів залишалася відсутність елементарного медичного забезпечення на підприємствах, крім того поширені професійні хвороби, виробничий травматизм стали одними з важливих питань, які потребували вирішення, відтак порушувалися на засіданнях. Так, одногосно прийняли рішення запросити на роботу лікаря, закупити необхідний інструментарій, медикаменти й облаштувати медичний кабінет при управі Товаришування. Голова управи від імені товариства мав укласти відповідну угоду з лікарем про розмір оплати, тривалість та умови праці. Передбачалася організація й проведення планового почергового безкоштовного медичного обстеження всіх членів товариства поліграфічних підприємств Львова, а також термінові виїзди лікаря на виклики в різних непередбачених випадках. Згодом таку угоду товариство підписало з львівським лікарем Антоном Бергером [18].

Та не лише одні друкарі займалися лікуванням та оздоровленням. 8 вересня 1865 р. на загальному з'їзді було затверджено нову редакцію статуту львівського “Товариства чинної милості ближнього”. У першому параграфі цього документа зазначалося, що метою товариства є забезпечення своїх учасників медикаментами та лікуванням на випадок хвороби [26].

На початку 1867 р. лікарі Львова визнавали потребу створення власного професійного об'єднання з метою організації соціального захисту, створення фонду для підтримки хворих, немічних і збіднілих колег, також вдів і сиріт по них. Таким чином, було вирішено заснувати окреме лікарське товариство. Відповідно до положень статуту, метою Товариства галицьких лікарів була спільна робота з розвитку медицини, передусім у напрямі її практичного застосування, з урахуванням взаємин населення держави в цілому; пропагування духу згуртованості і дружніх стосунків між медичними працівниками, щоб спільно наглядати за справами в медицині; надання матеріальної допомоги збіднілим колегам, родинам померлих колег (вдовам і сиротам) [1].

Станом на кінець 1868 р. кількість діючих членів становила 98 осіб, з яких 59 були львів'янами, а 39 проживали за межами міста. Для розуміння сфери впливу, представництва та діяльності Товариства подамо назви міст регіону, від яких були представлені діючі члени: Бучач,

Броди, Тарнів, Бохня, Відень, Золочів, Вадовіце, Краків, Долина, Ланцут, Рава-Руська, Стрий, Ліски, Ропчиця, Жешув, Дрогобич, Гусятин, Ярослав, Кам'янка, Теревовля, Новий Санч, Самбір, Чортків, Перемишляни, Снятин, Ніско, Бібрка, Турка. Деякі міста мали по декількох представників [19].

З 1877 до 1900 р. діяла Львівська секція Товариства галицьких лікарів, завдяки якій вдалося спочатку в 1894 р. відкрити Лікарський відділ, а з 1897 р. розпочали діяльність перші клініки при медичному університеті [21] (сучасна вул. Чернігівська, 3).

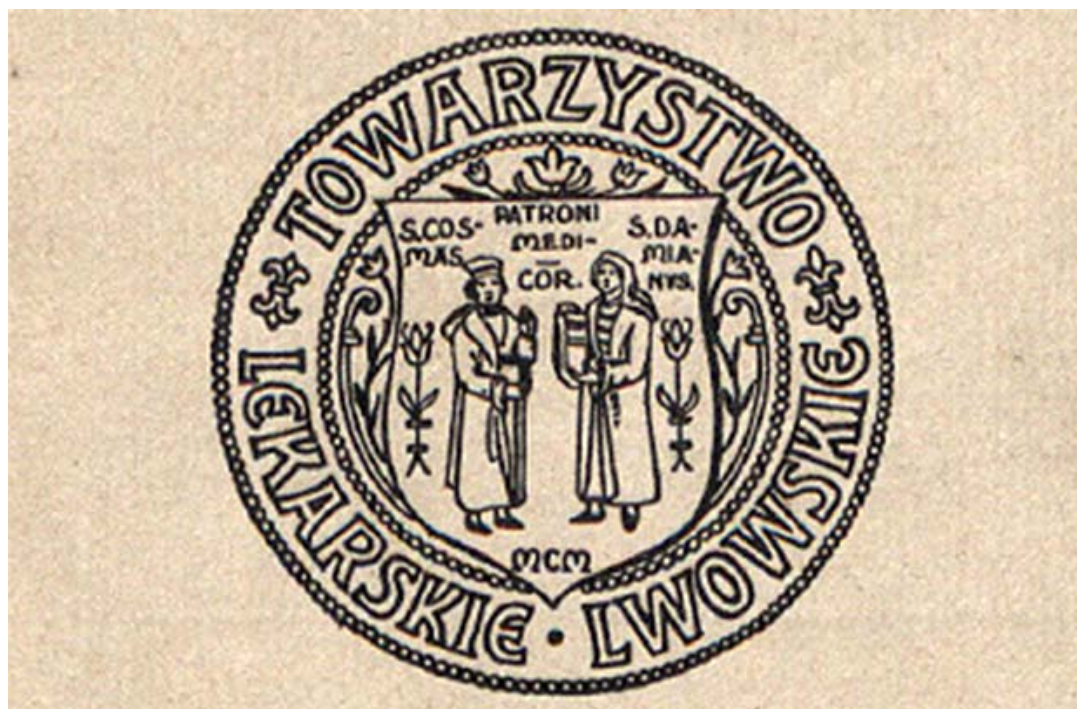

Рис. 2. Герб Товариства галицьких лікарів

Ще однією організацією, яка виконувала лікувально-оздоровчу місію, було Товариство взаємних забезпечень приватних службовців [22]. Своєю соціальною місією організація вважала захист убогих та немічних службовців, інвалідів, дружин та сімей померлих членів організації, надання дітям-сиротам грошової підтримки та матеріальної допомоги, а також сприяння в їхньому навчанні, працевлаштуванні. Воно стало ініціатором та автором запровадження на виробництвах медичного та соціального страхування, реалізації проекту державної пенсійної реформи для різних, переважно незаможних верств населення [27]. Разом з тим багата суспільна еліта вважала за високу честь стати його почесним членом. Такий непростий соціальний консенсус вдалося досягти лише завдяки злагоженій політиці управи центрального відділу товариства, спрямованій на тісне згуртування суспільства [15].

Також не менш важливу місію виконувало Католицьке товариство ремісничої молоді «Скала» у Львові. При товаристві вдалося створити

медичну касу, яка стала перехідною ланкою його перетворення на профспілкову організацію [25].

Метою створення зазначеної каси стала потреба надавати допомогу членам товариства у випадку захворювання, травматизму чи каліцтва, тобто коли працівник ставав тимчасово непрацездатним. Грошову допомогу виплачували й у випадку непрацездатності, яка не вимагала стаціонарного лікування терміном не більше, ніж один місяць. Передбачалась часткова грошова компенсація на лікування у львівських лікарнях, але не більше, ніж за три – чотири місяці.

Медична каса також активно сприяла оздоровленню та відпочинку членів товариства в сільській місцевості. Для цього кожен член товариства був зобов'язаний щотижнево сплачувати 5 цн. у фонд каси без усяких відтермінувань.

Кожен ремісник, який безперервно упродовж 16 тижнів сплачував визначену суму внесків, мав право на грошову допомогу, організований відпочинок та оздоровлення. Але ті особи, які 6 тижнів поспіль не платили внески, змушені були сплатити, крім звичайного внеску, що становив

2 цн. тижнево, ще й штраф за кожен протермінований тиждень, бо в іншому випадку втрачалося право на грошову допомогу у випадку хвороби [5].

Схожої політики відносно допомоги хворим дотримувалося українське товариство ремісників “Зоря”, засноване у Львові в 1884 р. [14], де серед річних витрат вагоме місце посідають кошти, витрачені на лікування учасників власного товариства. Безкоштовну медичну допомогу “зорянам” у різний період надавали знані лікарі тогочасності – Ш. Сельський, П. Сушкевич, Є. Озаркевич [9, 10, 11].

Не відставала й нафтовидобувна галузь, рушієм якої в лікувально-оздоровчому захисті прав робітників були «Братські каси». Важливо, що вони не тільки опікувалися хворими, травмованими членами товариства, родинами померлих, але й ставили перед адміністраціями

добувних підприємств вимоги щодо справедливої оплати праці, полегшення та поліпшення умов виконання робіт, організації заходів техніки безпеки. А управа «Братської каси» копальні Галицького кредитного банку 23 лютого 1898 р. подала прохання до Окружної управи гірничого управління в Дрогобичі про необхідність будівництва лікарні (рис. 3) [12].

Професійна спілка львівських друкарів “Вогнище” стала ініціатором створення філій товариства в багатьох містах Східної Галичини. Вона не тільки захищала соціально-економічні інтереси своїх членів, наполегливо відстоювала перед роботодавцями питання створення належних умов праці, техніки безпеки, медичного забезпечення, отримання гідної заробітної плати, але й надавала грошову допомогу вдовам, дітям-сиротам, інвалідам, пенсіонерам товариства.

Рис. 3. Прохання управи “Братської каси” копальні Галицького кредитного банку від 23 лютого 1898 р. до Окружної управи гірничого управління в Дрогобичі про необхідність будівництва лікарні

Діяльність товариства “Вогнище” мала різні напрями. Особливе значення серед них відводили турботі про відновлення здоров’я членів своєї професійної спілки. На власні кошти в селі Микуличин, що на Станіславівщині, було спо-

руджено відпочинково-оздоровчий комплекс, який назвали “Дім здоров’я” (рис. 4).

Урочисте відкриття здравниці відбулося 15 травня 1910 р. [20].

Рис. 4. Відпочинково-оздоровчий будинок професійної спілки львівських поліграфістів у Микуличині, 1910 р.

Професійне товариство львівських друкарів виступало складовою та невід’ємною частиною загальноавстрійського профспілкового руху. Воно стало прикладом для створення та діяльності багатьох професійних спілок не тільки Галичини, але й усієї Австро-Угорської імперії. Так, 29 грудня 1910 р. на засіданні міської Ради Львова було ухвалено рішення про виділення 20 000 к. для будівництва лікувального комплексу для Львівського товариства лікарів [24].

ВИСНОВКИ

1. На основі конкретних історичних джерел у статті зроблено теоретичне узагальнення та наукове розв’язання важливої проблеми, що полягала в дослідженні еволюції лікувально-оздоровчого напрямку діяльності професійних спілок Галичини. Упродовж XIX – початку XX ст. в організаційному плані профспілки Східної Галичини пройшли шлях еволюції від

кас взаємної допомоги до повноцінних професійних організацій. Розвиток профспілок був зумовлений постійним пошуком засобів та можливостей існування, налагодження практичної діяльності, скерованої на захист членів товариства. Метою створення та діяльності більшості профспілкових організацій були насамперед соціально-економічні та культурно-освітні цілі. Проте виявились і такі, що за мету свого функціонування ставили питання розвитку лікувально-оздоровчого напрямку.

2. Професійні спілки пройшли шлях від простих змін у статутах організацій до будівництва шпиталів та оздоровчих комплексів. Лікувально-оздоровчі заклади галицьких професійних товариств виступали складовою та невід’ємною частиною загальноавстрійської лікувальної системи, що стала прикладом для створення та діяльності багатьох закладів не

тільки Галичини, але й усїєї Австро-Угорської імперії. Проте Перша світова війна зруйнувала багато планів та вже діючих проєктів.

3. Ще однією особливістю діяльності галицьких профспілкових товариств стала система накопичення заощаджень на випадок хвороби чи смерті в спеціальний фонд. Це видно в роботі Товариства приватних службовців та Католицького товариства ремісничої молоді «Скала» у Львові. Подібної практики на той час у сфері охорони здоров'я Австро-Угорської монархії ще не існувало.

4. Проводячи паралелі із сучасністю, ми можемо зауважити, що в середині XIX ст. на території сучасної України вже було сформовано принципи лікарського самоврядування та закладено основу медичного страхування. У теперішніх реаліях ми тільки прагнемо до подібних речей, аби отримувати реальний захист своїх прав. Тому є сенс переглянути надбаня історії та вдосконалити вже набутий досвід.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз статуту та першого року діяльності Львівського товариства галицьких лікарів («Towarzystwo lekarzów galicyjskich») / І. Р. Берест та ін. *Медичні перспективи*. 2020. Т. 25, № 2. С. 168-176. DOI: <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799>
2. Берест І. Р. Аналіз львівської профспілкової преси поліграфістів на прикладі часописів «Czcionka» і «Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych». *Грані*. 2017. Т. 20, № 11. С. 17-21. DOI: <https://doi.org/10.15421/1717142>
3. Берест І. Діяльність «Товариства взаємної допомоги приватних службовців» Галичини в 1848 році. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2018. Вип. 27: На пошану Володимира Трофимовича. С. 51-56. DOI: <https://doi.org/10.25264/2409-6806-2018-27-51-56>
4. Берест І. Р. Загальноміське професійне товариство взаємодопомоги друкарів Львова в 1856-1867 роках. Аналіз діяльності. *Грані*. 2018. Т. 21, № 11. С. 6-13. DOI: <https://doi.org/10.15421/1718146>
5. Берест І. Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817 – 1918 рр.). Львів: Левада, 2017. 768 с.
6. Берест Р. Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939 рр.). Дрогобич: Відродження, 1995. 126 с.
7. Берест І. Р. Страйкова боротьба з участю профспілок у Східній Галичині у другій половині XIX – на початку XX століття. *Грані*. 2017. Т. 20, № 10. С. 115-120. DOI: <https://doi.org/10.15421/1717140>
8. Бялиня Холодецький Юзеф – польський історик. Центр. держ. історичний архів України у Львові. Ф. 82. Оп. 1. Спр. 24. 15 арк.
9. Діло. 1888. 22 лютого. С. 3.
10. Діло. 1898. 20 лютого. С. 2.
11. Діло. 1902. 18 березня. С. 2.
12. Дрогобычское окружное горное управление. *Центр. держ. історичний архів України у Львові*. Ф. 861. Оп. 1. Спр. 6. 129 арк.
13. Котлобулатова І. П. Книгарі та книгарні в минулому Львова. Львів: Аверс, 2005. 240 с.
14. Наукове товариство ім. Шевченка. *Центр. держ. історичний архів України у Львові*. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 1667. 217 арк.
15. Bal S. Towarzystwo wzajemnej pomocy Oficyalistów prywatnych w pierwszych 25 latach swego istnienia (1868–1892). Lwów: nakładem Towarzystwa wzaj. pom. Oficyalistów prywatnych, 1893. 131 p.
16. Berest I., Berest R. Relations of the East Galicia state institutions with professional unions of educators in the legal period (1868-1914). Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations: collective monograph. Part II. Warsaw: BMT Erida Sp. z o.o, 2019. 668 p.
17. Bober A. W. Historia drukarń i stowarzyszeń drukarskich we Lwowie. Lwów: Drukarnia Zakładu Narodowego Ossolińskich, 1926. 242 s.
18. Buniak P. Zarys historyczny organizacji drukarzy Lwowskich. Ognisko. *Jednodniówka*. Lwów. 1935. S. 3-16.
19. Członkowie czynni zamiejscowi Towarzystwa lekarzów galicyjskich. Rocznik Towarzystwa lekarzów galicyjskich za rok 1868. Lwów: z c.k. galicyjskiej drukarni rządowej, 1869. S.14-15.
20. Dom zdrowia drukarzy. Ognisko: czasopismo dla spraw drukarskich i pokrewnych zawodów. 1910. 15 maja. (No. 14).
21. Grek J., Ziembicki W. Pół wieku rzut oka na kronikę towarzystwa lekarskiego lwowskiego (1877-1927). Lwów: z drukarni i litografji Piller-Neumanna, 1928. 26 s.
22. Mroczek M. Gracja, gracjaliści, kasa przezorności, czyli o zabezpieczeniu emerytalnym pracowników ordynacji zamojskiej w latach 1864-1914. *Archiwariusz Zamojski*. 2008. R. 7. S.23–34.
23. Najdus W. Polska Partia Socjalno-Demokratyczna Galicji i Śląska 1890-1919. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1983. 718 p.
24. Posiedzenia naukowe Towarzystwa lekarskiego lwowskiego w 1910 roku. Lwów: z drukarni i litografji Piller-Neumanna, 1910. 15 p.
25. Statuta Katolickiego Stowarzyszenia czeladzi rzemieślniczej «Skała» we Lwowie. Lwów: Nakładem Stowarzyszenia «Skała», 1874. 12 z.
26. Statuta Stowarzyszenia czynnej miłości bliźniego we Lwowie. Lwów: Z drukarni M. F. Poremby. 1865. 24 p.
27. Statuta Towarzystwa wzajemnej pomocy Oficyalistów prywatnych. Lwów: Z drukarni Kornela Pillera. 1867. 18 p.

REFERENCES

1. Berest IR, Berest RYa, Pasichnyk MS, Savchuk HM, Oliynyk MA. [Analysis of the statute and the first year of the activities of «Lviv society of Halician physicians» («Towarzystwo lekarzów Galicyjskich»)]. *Medicini perspektivi*. 2020;2:168-76. Ukrainian. doi: <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799>
2. Berest I. [Analysis of Lviv professional press of polygraphics at the example of tales «Czcionka» and «Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych»]: *Grani*. 2017;20(11):17-21. Ukrainian. doi: <https://doi.org/10.15421/1717142>
3. Berest I. [Activity of the «Company of mutual aid of private customers» of Galicia is in 1848]. *Naukovi zapysky Nacionalnogo universytetu «Ostrozka akademii»*. Serija «Istorychni nauky». 2018;27:51-56. Ukrainian. doi: <https://doi.org/10.25264/2409-6806-2018-27-51-56>
4. Berest I. [Lviv printings general professional association of mutual assistance in 1856-1867. Analysis of activity]: *Grani*. 2018;21(11):6-13. Ukrainian. doi: <https://doi.org/10.15421/1718146>
5. Berest I. [History of trade unions of Ukraine (Eastern Galicia 1817-1918)]. Lviv: Levada; 2017. p. 768. Ukrainian.
6. Berest R. [Essays of history of trade-union motion are in Western Ukraine (1817-1939)]. *Drogobich: Vidrozhennya*; 1995. p. 126. Ukrainian.
7. Berest I. [Strike struggle with the participation of trade unions in Eastern]: *Grani*. 2017;20(10):115-20. Ukrainian. doi: <https://doi.org/10.15421/1717140>
8. [Białyna Józef Kholodiecki is a Polish historian]. Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv. Stock. 82. Descrip. 1. p. 15. Ukrainian.
9. [Dilo]. 1888 Feb 22;3. Ukrainian.
10. [Dilo]. 1898 Feb 20;2. Ukrainian.
11. [Dilo]. 1902 Mar 18;2. Ukrainian.
12. [Drohobych circuitous mountain management]. Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv. Stock. 861. Descrip. 1. p. 129. Ukrainian.
13. Kotlobulatova I. [Bookstores and bookstores in the past of Lviv]. Lviv: Avers; 2005. p. 240. Ukrainian.
14. [Shevchenko Scientific Society]. Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv. Stock. 309. Descrip. 1. p. 217. Ukrainian.
15. Bal S. [Towarzystwo wzajemnej pomocy Oficyalistów prywatnych w pierwszych 25 latach swego istnienia (1868-1892)]; 1893. p. 131. Polish.
16. Berest I, Berest R. Relations of the East Galicia state institutions with professional unions of educators in the legal period (1868-1914). Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations. Part II; 2019. p. 668.
17. Bober A. [Historia drukarni i stowarzyszeń drukarskich we Lwowie]; 1926. p. 242. Polish.
18. Buniak P. [Zarys historyczny organizacji drukarzy Lwowskich]. *Ognisko. Jednodniówka*; 1935. p. 3-16. Polish.
19. [Członkowie czynni zamiejscowi Towarzystwa lekarzów galicyjskich]. *Rocznik Towarzystwa lekarzów galicyjskich za rok 1868*. 1869;14-15. Polish.
20. [Dom zdrowia drukarzy]. *Ognisko: czasopismo dla spraw drukarskich i pokrewnych zawodów*. 1910;14:2. Polish.
21. Grek J, Ziembicki W. [Pół wieku rzut oka na kronikę towarzystwa lekarskiego lwowskiego (1877-1927)]; 1928. p. 26. Polish.
22. Mroczek M. [Gracja, gracjaliści, kasa przezorności, czyli o zabezpieczeniu emerytalnym pracowników ordynacji zamojskiej w latach 1864–1914]. *Archiwariusz Zamojski*. 2008;7:23-34. Polish.
23. Najdus W. [Polska Partia Socjalno-Demokratyczna Galicji i Śląska 1890-1919]; 1983. p. 718. Polish.
24. [Posiedzenia naukowe Towarzystwa lekarskiego lwowskiego w 1910 roku]; 1910. p. 15. Polish.
25. [Statuta Katolickiego Stowarzyszenia czeladzi rzemieślniczej «Skała» we Lwowie]; 1874. p. 12. Polish.
26. [Statuta Stowarzyszenia czynnej miłości bliźniego we Lwowie]; 1865. p. 24. Polish.
27. [Statuta Towarzystwa wzajemnej pomocy Oficyalistów prywatnych]; 1867. p. 18. Polish.

Стаття надійшла до редакції
06.10.2020

